

«عملیات انتحاری از منظر اسلام و حقوق بین الملل»

۱- فاطمه قادری نسب

۲- دکتر روح اله ثمره

دانشجو کارشناسی ارشد حقوق بین الملل دانشگاه آزاد بم

استادیار حقوق بین الملل دانشگاه آزاد بم

f.ghaderinasab@yahoo.com

rouhollah_samareh@yahoo.com

چکیده:

عملیات انتحاری به عنوان پدیده‌ای رایج در عرصه تحولات جامعه بین المللی موجب ایجاد چالش در برخی مباحث و حوزه بین المللی شده است. در این تحقیق با بررسی تطبیقی وضعیت حقوقی حملات انتحاری از منظر اسلام و حقوق بین الملل شباهت و تفاوت‌های این پدیده در هر دو حوزه مورد کنکاش و بررسی قرار گرفته است. حقوق بین الملل حملات انتحاری را به عنوان مصداقی از تروریسم- به جز موارد خاص و استیفای حقوق مخاصمات مسلحانه- تلقی کرده است. لیکن از نظر اسلام و در حوطه تئوریک و آراء و نظرات اندیشمندان اسلامی نوعی نشئت آراء به چشم می‌خورد ولی نظر مختار اینست که شق محدودی از حملات انتحاری در حین مخاصمه با رعایت اصول و شرایط انسان دوستانه قابل اعمال است. واژگان کلیدی: عملیات انتحاری (استشهادی)، اسلام، حقوق بین الملل، تروریسم، نهادهای بین المللی.

مقدمه

از دیر زمانی که بشر در قالب قرارداد اجتماعی خود را مقید به حدود و ثغور مشخص نمود و با افکار و طرز تالیف‌های رنگین و متفاوت از زندگی اقدام به تنظیم و تسنیق روابط خود نمود، همواره تعارض منافع خروجی و بازخورد این تمایزات بوده است که تاکنون نیز ادامه داشته و به صور مختلف از جمله به شکل مخاصمات مسلحانه نمود پیدا کرده است. بدون تردید وجود ایدئولوژی های متنوع و دیدگاه‌های متضاد سیاسی در عرصه روابط بین المللی- که بعضاً از طریق مسالمت آمیز قابل حل و پیگیری نبوده و حتی گاهی افراطی بودن چنین دیدگاه‌هایی مانع ایجاد تسامح و تساهل میان آنها و تأثیر آن در مناسبات جوامع بشری گردیده است- منجر به ظهور پدیده‌هایی نامیمون و خشن شده است که راه خود را با انجام افعال و اعمالی پیگیری می‌کند که در نهایت جان انسانهای بیگانه را گرفته و آنها را قربانی زیاده خواهی، جاه طلبی و اختلاف سیاسی گروه‌های معارض و طرف یا طرف‌های درگیر می‌نماید. انجام عملیات‌های انتحاری، به نام ایدئولوژی دینی و با سایر توجیهات، از زمره این حربه‌ها بودن که اخیراً در مناسبات میان گروه‌های مسلح مخالف و دولت‌ها در زمان صلح و یا حتی در میان طرف‌های درگیر یک مخاصمه فعال مشخص (اعم از بین المللی و غیر بین المللی) بکار گرفته شده و منجر به ایجاد نتایج فاجعه باری شده است.

انتحار یا خودکشی

عبارت است از کشتن خود با تصمیم و طراحی قبلی که فرد منتحر به خاطر علت‌های که اکثراً نامعلوم می‌باشد به این کار اقدام می‌نماید، اما اکثراً این علت‌ها به وضعیت روانی مربوط می‌شود که از حالت ناامیدی و خستگی ناشی می‌شود که فرد منتحر از آن رنج می‌برد. در صورتیکه فرد منتحر در انتحار ناکام ماند کار وی بعنوان تلاش برای خودکشی محسوب می‌شود و طبق قوانین مربوط حاکمه می‌شود- براساس قوانین برخی از کشورها.

انتحار یا خودکشی از دید علمای اجتماع: هر نوع مرگی است که نتیجه‌ی مستقیم یا غیر مستقیم عمل مثبت یا منفی خود شخص قربانی باشد و قربانی نیز پیشاپیش از نتیجه عملش آگاه باشد.

پس اصطلاح خودکشی تنها زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که اولاً شخص آگاهانه اقدام به آن کرده باشد و ثانیاً منجر به از دست رفتن خود گردد.

و در شرع: یعنی این که انسان خودش را به قصد کشتن، به قتل برساند در هنگام عصبانیت یا دل‌تنگی و یا بی‌قراری ... گفته شده: هر قتل نفسی که بدون انگیزه دینی ای- که نصوص شرعی بر جوازش دلالت داشته باشد- انجام گیرد، انتحار است.

ششمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

حکم شرعی آن: میان علما در حرام بودنش اختلافی نیست. صاحب آن مرتکب گناه کبیره گشته و مستحق آتش جهنم است. یا به صورت دائمی و ابدی اگر آن را حلال دانسته باشد یا به مدت معینی در آتش جهنم باقی می‌کاند.

عملیات انتحاری:

ماده‌ی «عَمَلِ» است که جمع آن «عملیات» به معنای کار، شغل، عمل، فعالیت، ساخت، ایجاد، فن، روش، هنر، عملیات نظامی، عمل جراحی پزشکی، روند. واژه‌ی غرغه‌ی عملیات به معنی مرکز فرماندهی است. [عمل علی] یعنی طرح-انجام کاری را-ریختن، برنامه چیدن برای کاری، دنبال کردن و پیگیری نمودن.

عملیات انتحاری به آن دسته از عملیاتی گفته می‌شود که در آن فرد اقدام کننده که غالباً خود را مخفی می‌کند نفس خویش را در معرض قتل قرار می‌دهد با آگاهی کامل به اینکه در این عملیات به یقین کشته می‌شود و یا ظن غالب وی بر این است و معروفترین روش حالت استفاده شده در آن، بستن بمب به بدن یا جاسازی در ماشین و یا کیف و چمدان و وارد شدن به میان تجمع و گروهی از دشمنان یا پایگاه دشمن و مراکز حساس و سپس منفجر کردن مواد منفجره در زمان و مکان مناسب برای ضربه زدن به دشمن یا تحقق منفعتی می‌باشد، که بر اثر آن تعداد فراوانی از افراد دشمن و امکانات آنها از بین می‌رود و معمولاً حجم ضرر و زیان به میزان عمل نفوذ مجری عملیات که به داخل مرکز دشمن و غافلگیر کردن آنها بستگی دارد و طبیعتاً فرد اقدام کننده با توجه به حالت انفجار اولین قربانی است.

استشهاد:

الف) استشهاد در لغت: از ریشه‌ی «شهد» (شهود، هب) به معنی شهادت دادن، گواهی دادن، تصدیق کردن؛ شخصاً آزمودن، به تجربه دانستن چیزی، به چشم دیدن - کسی را- در جایی، حاضر بودن، حضور و شرکت داشتن، مشاهده و رویت کردن و از باب استفعال که متضمن طلب است و [استشهاد] به معنی شهید شدن و به شهادت رسیدن است.

ب) استشهاد در اصطلاح:

عملیات جهادی است که فرد با رغبت خود جهت طلب شهادت آن را به انجام می‌رساند. در صحیح بخاری نیز بایی به عنوان «تمنی الشهاده» آمده است.

عملیات استشهادی:

عملیات شهادت طلبانه یا هر نوع عملیات فداکارانه‌ی دیگری؛ نوعی از عملیات می‌باشد که فرد یا افرادی آن را بر ضد دشمنی که هم از نظر تعداد نفرت و هم از نظر تسلیحاتی از آنها بیشتند، انجام می‌دهند. با آگاهی به این که در این عملیات، یقین پیدا می‌کند که کشته می‌شود یا ظن غالبش همین است و بیشترین و ملموس ترین اسلوب و حالت به کار گرفته در این عملیات، بستن بمب به بدن یا جاسازی در ماشین و کیف و چمدان و داخل شدن به یک پایگاه دشمن و مراکز حساس و سپس منفجر کردن مواد منفجره در زمان و مکان مناسب می‌باشد. که در نتیجه‌ی آن تعداد زیادی از افراد دشمن و امکانات آنها از بین می‌رود و حجم خسارات به میزان عمق داخل شدن مجری عملیات به داخل مرکز دشمن و غافلگیر کردن آنها بستگی دارد و طبیعتاً مجری عملیات با توجه به حالت انفجار اولین قربانی است، چرا که از هر کسی دیگری به مواد نزدیک تر می‌باشد.

عملیات استشهادی یا انتحاری؟

«عملیات شهادت طلبانه» به اقدامی اطلاق می‌شود که شخصی با قصد قربت و با علم به شهادت و با هدف ضربه زدن به دشمن، به انجام آن مبادرت می‌ورزد و در این راه کشته می‌شود. که امروزه با شیوه‌های جدید در ممالک اسلامی وجود دارد. موافقان مشروعیت انجام عملیات شهادت طلبانه زوایای مختلف این مسأله را با تفکیک عملیات استشهادی از عملیات انتحاری، در آیات و روایات با استناد به مبانی دینی و روش فقهی چنین تبیین می‌کنند. دقت در عملیات شهادت طلبانه- همچنانکه گفته شد- نشان می‌دهد که این رفتار هم از جهت «قصد و انگیزه»، هم از جهت «هدف و غایت»، با انتحار تفاوت اساسی دارد. غفلت از شکاف عمیقی که میان این دو گونه رفتار و عاملان آن وجود دارد، سبب شده که عده‌ای آن را با «انتحار» اشتباه گیرند. کسی که به مبارزه با دشمن قیام کند، گاهی در این مبارزه به دست دشمن کشته می‌شود و گاهی نیز در اقدامی که برای ضربه زدن به دشمن انجام می‌دهد، خود نیز کشته می‌شود بدون اینکه کشته شدن او مستقیماً به دست دشمن باشد. در این نوع دوم ابهام بیشتر است و از نظر برخی جایز نمی‌باشد. به نظر می‌رسد که تفاوت استشهاده با انتحار و خودکشی در نکات آتی بهتر روشن می‌شود:

اولاً: قصد و انگیزه اقدام کننده اعلاء کلمه الله و دفاع از ایمان و اعتقاد و مقدسات دین و سرزمین اسلامی است به همین دلیل به شرف شهادت نایل می‌شود.

ششمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

ثانیاً: هدفش از جنبه شخصی نیل به فوز عظیم شهادت و سعادت ابدی است و از جنبه اجتماعی کشتن یا مجروح ساختن دشمن و ضربه زدن به آنها ایجاد رعب و وحشت در جبهه دشمن و روحیه بخشیدن به مسلمانان است.

از منظر حقوق اسلامی بایستی متذکر شد که نگارنده با اتخاذ و پذیرش دیدگاهی بینابین به صورت به صورت محدود و مضیق بر پاره ای از این عملیات ها صحنه گذاشته است. در واقع جواز عملیات انتحاری (استشهادی) حکمی است فرعی که از جایز بودن حمله-ی انفرادی به سوی دشمن استنتاج می شود چرا که در جایز بودن حمله ی انفرادی به قلب سیاه دشمن در بین علما هیچ اختلافی وجود ندارد و بنا بر دلایل صحیح وارده فضیلت آن به اثبات رسیده است. همانطور که گفته شد از حمله ی انفرادی به سوی دشمن که ظن غالب در آن کشته شدن است. حکم عملیات انتحاری (استشهادی) نیز استخراج می گردد و بدیهی است آنچه در اصل یک قضیه جایز باشد در فروع مشتق از آن نیز جایز است.

نتیجتاً مشروعیت عملیات انتحاری (استشهادی) در اسلام مستلزم شرایط ذیل می باشد:

نخست: اخلاص در عمل و جلب رضایت پروردگار و نیت اعتلای کلمه ی خداوند.

ثانیاً: اطمینان حاصل شود آنچه که با این روش از قتل و کشتار یا خسارت و نابودی به دشمن وارد می آید با هیچ روش دیگری که سلامت فرد در آن حفظ شود و یا فرد کمتر به خطر بیفتد، میسر نگردد.

ادله مشروعیت عملیات استشهادی

«جهاد در راه خدا» عنوانی است که بر تلاش و مبارزه با دشمن اطلاق می شود اینک گروهی از مؤمنان با جان و مال خویش با خدا معامله می کنند و در مقابل بذل جان و مال بهشت جاویدان الهی را دریافت می کنند بر چنین افرادی هم صدق می کند. در کل می توان گفت همه ی آیات جهاد محملی برای استدلال مشروعیت می باشند، زیرا در غالب آنها نوعاً ما به بذل جان به خدا در برابر بهشت اشاره شده است چون جهاد خود در معرض قرار دادن نفس برای قتل است قبل از بررسی این دلیل چند نمونه از آیات قرآن را که درباره جهاد با تعبیر مختلفی وجود دارد.

ادله ی سنت و سیره پیامبران و اصحاب رسول الله

علاوه بر آیات قرآن، روایات فراوانی وجود دارد که به روشنی بر مشروعیت و فضیلت عملیات استشهادی دلالت می کند. مسلمانان برای رسیدن به برترین نیکی ها که شهادت در راه خداست، سر از پا نمی شناختند. در حدیثی که حاکم روایت می کند، آمده است: مردی از پیامبر پرسید یا رسول الله، آیا اگر بر مشرکین یورش برم و تا لحظه مرگ با آنها بجنگم، وارد بهشت می شوم؟ فرمود بله آن مرد هم پس از شنیدن سخنان پیامبر به صفوف مشرکان حمله ور شده و تا دم مرگ با آنها می جنگد. همین کار را تعدادی از صحابه پیامبر بزرگ اسلام در غزه، احد انجام دادند که پیامبر آنان را با این کار نه تنها سرزنش نکرده بلکه به آنانی که اجازه گرفته بودند، بشارت شهادت داد. رسول خدا (ص) فرمودند: کسی که در دفاع از مال و ناموس و دین و خانواده خود کشته شود، شهید است. این حدیث را امام احمد، ابو داود، نسائی، ترمذی و دیگران روایت کرده اند.

نظر و دیدگاه عالمان اهل تشیع درباره ی عملیات استشهادی

فقه های شیعه نیز سعی کرده اند، با تکیه بر مبانی فقه شیعه که آن را منسوب به فقه اهل بیت می دانند مشروعیت و فضیلت این نوع عملیات را روشن و ابهامات و سوالات پیرامون آن را جواب دهند. منابع فقهی شیعه تفاوت های بنیادی میان عملیات انتحاری و استشهادی قابل شده و اگرچه ترور و عملیات انتحاری، را حرام می دانند، اما هنوز بحث و تفسیر آن چنانی از ماهیت و حدود عملیات استشهادی ارائه نداده اند.

ولی نظر مشترک این دسته از فقها این است که عملیات های استشهادی نیز همانند دیگر عملیات های انتحاری، اهداف منطقی- استراتژیک دارند و در شرایطی شکل می گیرند که تنها راه ممکن برای الزام دولت ها برای تغییر سیاست ها تصور شوند، با این تفاوت اساسی که منطقه استراتژیک عملیات استشهادی «مطلقاً و بیژگی دفاعی» دارد و بدین سان، تابع دیدگاه عمومی شعبه در باب جهاد و جهاد دفاعی می باشد.

قبل از پرداختن به عملیات استشهادی از دید علمای شیعه لازم به بیان دیدگاه این دسته از علما درباره جهاد و انواع آن نیز و نیز مسأله ترور و حکم آن در فقه شیعه با توجه به منابع آنان هستیم.

همچنان که مشخص است منابع اهل سنت از وجوب «جهاد ابتدایی» سخن گفته اند و البته جزئیات فقهی و تبعات حقوقی آن را با استناد «لام» تاکنون توضیح داده اند - و تعداد کمی از فقیهان جزئیات اهل سنت از «ماهیت مطلقاً دفاعی جهاد» حمایت کرده اند. شیخ محمد عبده در تفسیر المنار چنین دیدگاهی دارد.

ششمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

فقه شیعه در ماهیت جهاد ابتدایی دیدگاه ویژه‌ای دارد: اغلب فریب به اتفاق فقیهان شیعه تقسیم بندی جهاد به دو نوع «ابتدایی» و «دفاعی» را همانند اهل سنت پذیرفته اند، اما بر خلاف اهل سنت، «جهاد ابتدایی» و به تعبیر دیگر «جهاد اصلی» را مشروط به امر امام معصوم مبسوط البد دانسته اند.

مخالفان عملیات انتحاری (استشهادی) ادله آنها

مخالفین در خصوص عملیات استشهادی، استناد به برخی آیات و احادیث و استدلال های نقلی و عقلی دیگر می کنند که درست در نقطه مقابل موافقین قرار می گیرند. مخالفین معتقدند این کار نه تنها استشهاد نیست و این کلمه متناسب این عمل نمی باشد بلکه این کاری حرام و صرفاً انتحار به شمار می آید.

مخالفان این گونه عملیات ها می گویند این عملیات به انتحار بیشتر از استشهاد شبیه است، پس به دلیل وجود نصوص منهی عنه حرام و ناجایز می باشد اما مهمترین دلیل تحریم عبارت است از :

ضرورتاً شخص در آن با دست خودش به قتل می رسد و این مخالف دهها مورد از نصوص شرعی محکم که خودکشی را حرام می دانند می باشد. جدا از هر دلیلی که سبب ارتکاب می شود.

کشتن افراد بیگناه

از جمله دلایل دوری از پرهیز از این کار این است، که اغلب همانگونه که دیده می شود این کار منجر به کشتن ناحق افراد بیگناه و معصوم می شود. فرقی نمی کند این افراد از مسلمانان باشد یا غیر از مسلمانان زیرا این نهی شده و سستی و کم توجهی به آن جایز نیست، بلکه پرهیز و خودداری از آن لازم است. انسان زمانی در دینش گشایش و خیر حاصل می شود که خون حرامی را نریخته باشد.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مَّتَعَمَدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَعُضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ﴿٢٣﴾

عناصر تروریسم:

تروریسم مفهومی است سهل و ممتنع، در حقیقت موج گسترده مقابله با تروریسم و کثرت استعمال این واژه در ادبیات سیاسی و حقوقی کمتر کسی را به تأمل در مورد مفهوم دقیق این واژه و می دارد. جامع ترین سند عمومی سازمان ملل متحد در مقابله با تروریسم بین المللی دسامبر ۱۹۹۴ تروریسم از به اعمال مجرمانه‌ای اطلاق می نماید که هدف یا انگیزه آنها ایجاد رعب و وحشت میان عامه مردم، گروهی از آنها و یا افرادی خاص به منظورهای سیاسی باشد. شورای امنیت سازمان ملل در قطعنامه ۱۵۶۶ (اکتبر ۲۰۰۴) با اتخاذ تعریفی عام از تروریسم به تلفیق عناصر اعلامیه امحای تروریسم بین المللی (ایجاد حالت رعب و وحشت) یا فاکتورهای موردنظر کنوانسیون ۱۹۹۴ راجع به تأمین مالی تروریسم بین المللی (ارعاب جمعیت، اجبار دولت یا سازمان بین المللی) مبادرت ورزید.

برهم زدن نظم و امنیت عمومی

نخستین ویژگی تروریسم این است که در زمره جرایم بر علیه امنیت و آسایش عمومی می باشد. بطور معمول جرایم را به چند دسته جرایم بر علیه اموال، جرایم بر علیه اشخاص و جرایم بر علیه امنیت و آسایش عمومی تقسیم می کنند. جرایمی همچون محاربه و افساد فی الارض، کودتا، شورش، براندازی، جعل اسناد و اوراق دولتی، فراری دادن محبوسین و نظایر آن در این دسته قرار می گیرند اگر چه همه جرایم به نوعی مؤثر نظم عمومی تلقی می گردند، اما وجه مشخصه جرایم بر علیه امنیت و آسایش عمومی این است که به طور مستقیم، نظم و امنیت را هدف قرار می دهند. بر خلاف جرایم دیگر که آسیب رسانی آنها به نظم عمومی با واسطه و بالعرض است. در حقیقت این نوع جرایم نظام سیاسی جامعه امنیت عمومی را مورد هدف قرار می دهند. اعمال تروریستی از بارزترین نمونه های جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی به شمار می آیند.

تروریسم به عنوان تهدیدی جدی علیه صلح و امنیت بین الملل

تلقی امروزی «تروریسم» به عنوان «تهدیدی برای صلح و امنیت بین المللی» از یک سو نمود روشنی از فرآیند توسعه مفهوم صلح در دوران پس از جنگ سرد و از سوی دیگر نشانه اهمیت و بزرگی تروریسم از نظر جامعه بین المللی معاصر است.

در عصر جهانی شدن و فن آوری پیشرفته، اقدامات تروریستی، دیگر در مرزهای ملی یا منطقه ای محصور نمی گردد، روند فرآیند گسترش مسافرتها، هوایی، انقلاب ارتباطات، اقتصاد جهانی و جهان بدن مرزی که در آن زندگی می کنیم شرایطی را به ارمغان آورده، که می تواند، مورد سوء استفاده تروریستی قرار گیرد، تروریستها با جلب مساعدت از هم پیمانان فرارزی و ارتباطات و شبکه های مالی می توانند تقریباً هر جا که بخواهند اقدامات تروریستی خویش را سازماندهی کنند.

ششمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

لذا تروریسم محدد به کشورها با مناطق معینی نیست بلکه یک معضل بین المللی است که امنیت و سلامت جامعه بین المللی را در معرض تهدید قرار می‌دهد، تروریسم هیچ مرز جغرافیایی نمی‌شناسد و بصورت خطراکی کلیه کشورها صرف نظر از قدرت نظامی، توسعه اقتصادی، و موقعیت جغرافیایی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

تروریسم به عنوان یک جنایت بین المللی

آیا می‌توان تروریسم را یک جنایت بین المللی دانست؟ مقصود از جنایت بین المللی نقض آن دسته از قواعد و هنجارهای بین المللی است که تا حدی اساسی و بنیادی تلقی می‌شوند. که جامعه بین المللی را محقق و مکلف به مجازات عاملان آن می‌نماید. میدانیم که میان هنجارها و قواعد بین المللی، از جهت شکلی سلسله مراتبی وجود ندارد اما از جهت ماهوی وجود سلسله مراتب میان این قواعد، امری پذیرفته شده است. این سلسله مراتب از دو جهت قابل توجه است. یکی از جهت حقوقی دیگری از جهت کیفری از جهت حقوقی وجود سلسله مراتب میان قواعد موجب می‌شود که برخی قواعد بر برخی دیگر تقدم داشته باشند. مثلاً قواعدی که جامعه بین المللی آنها را قاعده آمره می‌داند بر سایر قواعد برتری دارند و لذا معاهده معارض آمره قابلیت استناد ندارد. از جهت کیفری سلسله مراتب میان قواعد حقوقی منجر به آن می‌گردد که نقض برخی از قواعد منجر به ضمانت اجرای کیفری گردد در حالی که سایر قواعد از چنین ضمانت اجرایی برخوردار نیستند. دوم اینکه چون هدف هر حرکت و عمل تروریستی خاص، خود آن عمل بوده و با هدف حرکتها و اعمال تروریستی دیگر تفاوت دارد. لذا تروریسم از نقطه نظر «هدف» آن نیز قابل تقسیم است.

انواع تروریسم از نقطه نظر عاملان عملیات تروریستی

الف: تروریسم فردی، در این نوع تروریسم، خشونت ترور ار رفتار تجاوزگرانه فرد سرچشمه می‌گیرد و جزء جرائم فردی محسوب می‌گردد. ترور فردی بصورتی سازمان یافته و با اهداف سیاسی برای تأمین حاکمیت و ایجاد سلطه بکار می‌رود.
ب: تروریسم گروهی، چنانچه گروه دسته یا حزب خاصی برای رسیدن به اهداف سیاسی دست به اقدامات و اعمال خشونت‌آمیز علیه گروه یا حکومتی بزند نام تروریسم گروهی را بخود می‌گیرد.
ج: تروریسم دولتی. در این مورد عامل خشونت‌آمیز و تروریستی یک حکومت با یک دولت است و معمولاً دولتها وقتی به چنین اعمالی دست می‌زنند که از راه دیپلماسی نیل به اهداف مورد نظرشان عملی باشد ترور در این حالت دو نقش می‌تواند داشته باشد؛ یکی تحریک و دیگری جلوگیری از جنگ، در تحریک به جنگ، رابط میان کشورها را به یک مرحله بسیار داغ و خطرناک می‌رساند و در جلوگیری از جنگ، الگویی را بجای جنگ ارائه می‌دهد از رویارویی دولتی می‌توان در نظر گرفت که عبارتند از:
۱- اقدامات سیاسی دولتی نسبت به مردمش برای اعمال تسلسل از راه ایجاد ترس که می‌تواند با کنترل اخبار، لغو گردهمایی‌های گروهها، ضرب و شتم، شکنجه، توصیف‌های وسیع، محاکمات ناعادلانه و اعدام‌های سریع تحقق پیدا کند.

انواع تروریسم از نقطه نظر هدف آن

الف: تروریسم سیاسی: استفاده از قتل، نابود کردن، تهدید به قتل و نابودی به قصد وحشت انداختن افراد، گروههای، جوامع و یا دولتها، به منظور اینکه بدینوسیله آنها را در جهت حصول خواسته‌های سیاسی تروریست‌ها راضی نماید.
ب: تروریسم بین المللی: این اصطلاح به تروریسم خارج از کشور اطلاق می‌گردد تاریخ آن به یکی از سه دهه اخیر بر می‌گردد و به اعمال تروریستی و خشونت‌آمیزی که به منظور تأمین مقاصد سیاسی در سطح بین المللی اعمال می‌شود اطلاق می‌گردد.
ج: تروریسم کور: اجرای عملیات تروریستی گسترده و بدون برنامه علیه افراد عادی و شهروندان غیر مسئول با هدف ایجاد جو رعب و وحشت و ترس و تحریک نمودن مردم بر علیه دستگاه حاکم می‌باشد.

سازمان ملل متحد و تروریسم

مسئله تروریسم و ضرورت اتخاذ تدابیر لازم و توأم با همکاری بین المللی برای رسکوب و محو آن در سطح بین المللی، دارای سابقه طولانی در جامعه بین المللی و در روابط و همکاری میان دولتها است. برای مقابله با این پدیده، بسیاری از دولتها معاهداتی را با یکدیگر منعقد کرده و متعهد شده‌اند که در جهت امحاء انواع و اشکال تروریسم، اقدام کرده و از فعالیت‌های تروریستی هیچ گونه حمایتی به عمل نیاورند.

در این جهت گاهای اولیه در چارچوب سازمان ملل متحد برداشته شد و کنوانسیون و موافقت‌نامه‌های بین المللی مختلفی جهت مقابله با انواع اقدامات تروریستی منعقد و به تصویب بسیاری از کشورهای عضو رسیده است. مشکل مبارزه با تروریسم و اقدامات

ششمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

خشونت‌آمیز که پدیده ای قدیمی در عرصه جامعه بین المللی است، همواره از دل مشغولی های جامعه بین المللی بده است، مع الوصف طرح این موضوع در سیستم سازمان ملل متحد به دلایل عمده زیر با تأخیر صورت گرفته است.

۱- در حثوث بین الملل کلاسیک، برای فعالیتهای آزادی بخش به منظور مبارزه با هر گونه سلطه بیگانه و تجاوز، خواستگاهی بین المللی وجود داشت، لذا با توجه به مشروعیت این مبارزات و مقبولیت عام بین المللی آن مجال بین المللی جهت مبارزه با اقدامات تروریستی وجود نداشت.

۲- در منشور ملل متحد مقررات صریحی برای مبارزه با فعالیت های تروریستی و تمایز آن از مبارزات آزادی بخش و مسولیت سازمان ملل متحد، بیان نشده بود.

۳- تلقی دولتها از تروریسم به عنوان یک جرم داخلی که رسیدگی به آن در صلاحیت محاکم ملی است.

۴- عدم وجود یک محاکمه کیفری بین المللی و عدم صلاحیت دیوان کیفری بین المللی براساس اساسنامه دیوان.

۵- عدم گسترش فزاینده فعالیت های تروریستی و به تبع آن، عدم احساس ضرورت همکاری بین المللی در زمینه سرکوب از طریق سازمان ملل متحد در آغاز تأسیس این سازمان.

با توجه به تعریف بند ۱ ماده ۲ پیش نویس کنوانسیون جامع عملیات تروریسم بین المللی ۲۰۰۵، ایجاد حالت رعب و وحشت بین مردم برای رسیدن به اهداف (وادار کردن دولتها و یا سازمان های بین المللی به تمکین از خواسته هایشان) خود توسط تروریست ها از مهمترین مولفه های تروریسم است. از این ر، غالباً گروههای تروریستی لزوماً به کشتار صرف اکتفا نکرده، از روشها و ابزار مکمل و اثربخش نیز بهره می‌برند.

ایجاد وضعیت هرج و مرج و ترس شدید تا از طریق نا امن ساختن جامعه و ایجاد خلأهای امنیتی برای اهداف بعدی مقدمه سازی کند. زیرا در صورت انسجام و وجود نظم و امنیت در ارکان های دولت نمی‌توانند برای اعمال تروریستی مورد نظرشان اقدام کنند، لذا نخستین کام برای اهداف آتی آنها در ناامن سازی و ایجاد روزانه از طریق آثارتی سازی جامعه است.

تروریسم با تزریق خشونت بار ترس و هراس به جامعه معنا می‌یابد و ضمن آنکه پدیده های عینی و فیزیکی است، آثار و نتایج آن بر اراده افکار، روحیه و ذهنیت افراد، نقش می‌بندد. "تروریسم" از جمله الگوهای رفتاری خشونت بار تلقی می‌شود که هویتی کهن اما کار ویژه ای جدید دارد. به گونه ای که تروریسم در پرتو راهبردهای منطقه ای و بین المللی بازیگران جهانی، به عنوان بنیانگذار "امپراتوری اشباح" معرفی می‌شود که عناصر ویرانگر آن همه جا حضور داشته و در عین حال هیچ جا نیست. گرچه هصیصه هراس افکنی تروریسم ذاتاً ناظر بر مجمه به روح و روان مخاطبان و اهدافشان است اما گروههای تروریستی تلاش می‌کنند با بهره گیری اختصاصی زا عملیات روانی بر اثر بخشی اقدامات تروریستی خد بیفزایند. بر این اساس تروریستها در حوزه جنگ روانی تخریبی و تحکیمی، از روشها و ابزار مختلف روانی بهره می‌گیرند.

دو دهه بعد از تشکیل سازمان ملل با افزایش اقدامات در اکناف عالم که دامنه آن منافع و امنیت جامعه بین المللی را تحت تأثیر قرار داد، تلاش های جامعه بین المللی برای مح این پدیده از طریق سازمان ملل آغاز شد.

نتیجه گیری

در حالی که شخصی که خودکشی می‌کند، در هیچ یک از ابعاد سه گانه یاد شده کمترین شباهتی به مجاهد فی سبیل الله ندارد؛ نه قصد و انگیزه‌اش الهی است، نه در مقام دفاع از ایمان و اعتقاد دینی است بلکه عمل او نشانه بی ایمانی است که با ارتکاب عمل خودکشی و گناه کبیره گرفتار عذاب الهی می‌شود، هدفی نیز جز نفله کردن خود و راحت شدن از گرفتاریهای روحی خود ندارد. از جنبه اجتماعی نیز کمترین تأثیری در رشد و راحت شدن از گرفتاریهای روحی خود ندارد. از جنبه اجتماعی نیز کمترین تأثیری در رشد اجتماع یا مقابله با دشمن ندارد. اساساً چنین فردی با خود مشکل دارد. شخص ضعیف النفسی است که برای گریز از مشکلات و گرفتاری‌ها و اقیعیات زندگی به حیات خود خاتمه می‌دهد. و در تفاوت آن دو همچنان که دکتر قرضاوی اشاره می‌کند باید گفت: منتحر به خاطر عذاب روانی که از آن رنج می‌برد و به خاطر خود، خود را می‌کشد اما این به خاطر دی و ملت خویش به کام مرگ می‌رود، همچنین منتحر فردی است نا امید از خود و از فرج الهی، در حالی که این مجاهد انسانی است کامل و وجودش پر از امید به فرج الهی و رحمت او.

با عنایت به حمایت های بین المللی صورت گرفته از حقوق بشر در جهان معاصر و بنیادین شمردن برخی از این حقوق از جمله حق بر حیات و ... به عنوان مولفه های اساسی در سنجش و ارزیابی رفتار دولتها تلقی شوند ظهور و گسترش عملیات های انتحاری در سطح بین المللی می‌تواند در این حوطه از حقوق بین الملل بشر دخول کرده و سسب طرح چالش‌های حقوقی متعددی بگردد که بدون شک

ششمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران

قابل کنکاش و بررسی است. کنوانسیون های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل های الحاقی ۱۹۷۷ تلایه دار حکومت و صیانت کرامت رزمندگان و غیر نظامیان و اموال و اماکن متعلق به آنها در زمان مخاصمه است. آنچه در این راستا تاکنون به صورت مداوم مورد توجه بوده است ماده ۲۵ پروتکل الحاقی دوم نیز بر آن تصریح و تاکید ورزیده است، شیوه ها و ابزارهای مخاصمات مسلحانه بوده است که به فراخور زمان دچار تغییر و تحول شده است. توسل به ابزار و ادوات نظامی و تسلیحات مختلف و متنوع در طول زمان بواسطه رشد تکنولوژی همواره از دغدغه های اصلی حقوق بشر دوستانه بین المللی بوده است: از سلاح های کلاسیک گرفته تا سلاح های مدرن نظیر سلاح های شیمیایی، بیولوژیک و هسته ای. آنچه که اخیراً در حوزه مخاصمات مسلحانه (اعم از بین المللی و غیر بین المللی) به عنوان ابزاری جهت نیل به اهداف نظامی طرف های درگیر مطرح شده و مبتلا به حقوق مخاصمات مسلحانه می باشد. موضوع انجام عملیات انتحاری در زمان مخاصمه به عنوان ابزاری نظامی است که می تواند به عنوان چاشنی در قلمرو حقوق بشر دوستانه بین المللی مطرح باشد.

فهرست منابع

۱. اردبیلی، محمدعلی، حقوق کیفری بین المللی، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۵.
۲. آذرتاش، آذرنوش، فرهنگ معاصر: عربی- فترسی، تهران: نشر نی، ۱۳۸۲.
۳. آنتونی راجرز و پل مالرب، قواعد کاربردی حقوق مخاصمات مسلحانه، ترجمه کمیته ملی حقوق بشر دوستانه، تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۲.
۴. آنتونیو کاسسه، نقش زور در روابط بین الملل، قضیه آشیل لارو، ترجمه مرتضی کلانتری، نشر آگه، ۱۳۷۵.
۵. بیگ زاده، ابراهیم، "دیوان کیفری، بین المللی"، مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه حقوق، ش. ۳۶-۳۵، تابستان ۱۳۷۸.
۶. پترس غالی، پترس، "سازمان ملل متحد و اقدامات حقوقی جاع برای مبارزه با تروریسم بین المللی"، ترجمه قاسم زمانی، نشریه، حقوق آموزه های فقهی، (الهیات و حقوق)، زمستان، شماره ۲. ۱۳۸۰.
۷. پورسعید، فرزاد، تروریسم نوین و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران، مطالعات راهبردی، سال نهم، شماره ۴. ۱۳۸۵.
۸. حبیب زاده، توکل " حقوق بین الملل بشر دوستانه و مبارزه با تروریسم" مجله معارف اسلامی و حقوق شماره ۱، سال هشتم، ۱۳۸۶.
۹. خامنه ای، سیدعلی، توضیح المسائل، ناشر، فوردانودزه، جلد ۲، باب جهاد.
۱۰. دردریان، جیمز و دیگران، تروریسم؛ تاریخ جامعه شناسی، گفتمان و حقوق، ترجمه وحید بزرگی و دیگران، تهران، نشر نی، ۱۳۸۲.
۱۱. دهخدا، علی اکبر، اغتنامه دهخدا، دانشگاه تهران، تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷.
۱۲. رجبی، اسماعیل، تروریسم در اروپا، (رساله ارتقاء در وزارت امور خارجه)، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی تهران.
۱۳. زمانی، سید قاسم، مقابله با تروریسم؛ تبیین معیار در پرتو حقوق بشر در دریاال اروریسم و مقابله با آن، مجمع جهانی صلح اسلامی و کنفرانس بین المللی ائتلاف جهانی علیه تروریسم بریا صلح عادلانه، ۱۳۹۰.
۱۴. طباطبائی، سیدعلی، ریاض المسالک، قم، موسسه انتشارات اسلامی، ۱۴۱۵ هـ.
۱۵. عبدالرحمن بلیام، تروریسم، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی، تهران، شرح، ۱۳۶۸.
۱۶. عبدالهی، محسن، تروریسم و حقوق بشر و حقوق بشر دوستانه، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی شهر دانش، ۱۳۸۸.
۱۷. غلامرضا علی بابایی، بهمن آقایی، فرهنگ علوم سیاسی، کتاب اول، تهران، نشر ویس، ۱۳۶۵.
۱۸. فیض کاشانی، ملا محسن، آشافی، بیروت، موسسه الوفاء، ۱۴۰۴ هـ.